

*Сергій Олександрович Короєд,
професор кафедри права Закладу вищої освіти
«Університет Короля Данила»,
доктор юридичних наук, професор
ORCID: 0000-0001-7899-957X*

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВИ УКРАЇНА ЗА ШКОДУ, ЗАВДАНУ МАЙНУ ГРОМАДЯН УНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ, У МЕХАНІЗМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ТАКЕ ВІДШКОДУВАННЯ (КОМПЕНСАЦІЮ)

Постановка проблеми. Російська збройна агресія спричинила для України та її громадян ряд негативних наслідків, серед яких – знищення і пошкодження нерухомого майна, належного громадянам та юридичним особам, унаслідок воєнних дій на території України. Цивільне законодавство гарантує особі, якій завдано збитків у зв'язку зі знищенням або пошкодженням її речі, право на їх відшкодування в повному обсязі; водночас визначено, що завдана майну шкода відшкодовується особою, яка її завдала. Не заперечуючи того факту, що відповідальність за таку шкоду має нести держава-агресор, українська судова практика свідчить, що, звертаючись до суду із позовами про відшкодування майнової шкоди, завданої знищенням або пошкодженням нерухомого майна внаслідок воєнних дій, власники (позивачі) визначають відповідальною особою (відповідачем) не лише РФ, а й у ряді випадків – саме державу Україна. Таку ситуацію, напевне, можна пояснити тим, що питання відшкодування шкоди, спричиненої збройною агресією іншої держави, не має досконалого законодавчого врегулювання [1, с. 24], адже, як наголошують науковці, у цивільному законодавстві не передбачена норма права, яка б покладала відповідальність за усю шкоду, завдану у ході воєнних дій, на країну-агресора [2, с. 375; 3, с. 214].

Водночас законодавство України в окремих випадках все ж допускає відшкодування потерпілому шкоди (матеріальних збитків) за рахунок Державного бюджету України, зокрема завданої кримінальним правопорушенням (ст. 1177 ЦК України), терористичним актом (ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом»), надзвичайною ситуацією, що включає воєнні ситуації (статті 84, 85, 86 Кодексу цивільного захисту України). Мабуть, тому в ряді цивільних справ власники (потерпілі особи), звертаючись з позовами саме до держави Україна про відшкодування майнової шкоди, завданої знищенням або пошкодженням їхнього майна воєнними діями на території України, обґрунтовують свої позовні вимоги знищенням або пошкодженням майна саме внаслідок «терористичного акту» або «надзвичайної ситуації» (наприклад, цивільні справи № 265/6582/16-ц, № 757/40388/17-ц). Пред'явлення таких позовів загалом пов'язане із тим, що в переважній більшості випадків потерпілі не мають змоги дізнатися, хто саме з ворожих військовослужбовців заподіяв їм шкоду та відповідно не можуть зібрати необхідні докази, які б доводили його вину [1, с. 25–26].

Водночас мають місце спроби перекласти на державу Україна майнову відповідальність через неможливість виконання судового рішення, яким на користь потерпілої особи присуджено певну суму стягнення з держави-агресора за агресію проти України (наприклад, цивільна справа № 553/88/25). Також існують ситуації використання майна громадян військовослужбовцями ЗСУ у військових цілях, у результаті чого майно зазнавало пошкоджень, проте процедура його примусового відчуження (тобто так звана мобілізація майна як різновид реквізиції) державою не застосовувалась (наприклад, цивільна справа № 757/64569/16-ц), що позбавляє власників можливості отримання від держави компенсації в позасудовому порядку.

Взявши за основу висловлені Верховним Судом у вищевказаних цивільних справах правові висновки, окремі громадяни також пред'являли до держави Україна позови про відшкодування шкоди, завданої внаслідок невиконання Україною позитивних зобов'язань щодо забезпечення права власності, включаючи скарги на неефективне й тривале розслідування кримінального провадження (наприклад, цивільна справа № 757/13711/22-ц), а також скарги на запровадження державою різних механізмів із різними розмірами компенсації залежно від часу (календарної дати) завдання шкоди (наприклад, цивільна справа № 172/631/23). Адже, як слушно зауважила суддя Верховного Суду С. Яковлєва, хоча й відповідальність за порушення прав людини повною мірою лежить на країні-агресорі, проте це не виключає й обов'язку України виконати свої позитивні зобов'язання у вигляді створення процедур і механізмів захисту порушених прав [4], зокрема, наприклад, запровадження компенсаційного характеру виплат, що дасть змогу уніфікувати порядок відшкодування майнової шкоди для широкого кола суб'єктів та встановити універсальну процедуру для виплат [5, с. 173].

Існуючі на практиці випадки пред'явлення громадянами – власниками пошкодженого або знищеного майна внаслідок воєнних дій позовів до держави Україна з наведених вище підстав свідчать про актуальність питання відповідальності (її меж) держави Україна в механізмі реалізації права на відшкодування (компенсацію) такої шкоди, яке має не лише теоретичне значення для обґрунтування наявності або відсутності підстав для такої відповідальності, а й практичне, пов'язане із запровадженням дієвих механізмів реалізації державою компенсаційних виплат як гарантії відновлення порушених прав власників знищенням або пошкодженням їхнього майна внаслідок воєнних дій на території України, що є необхідним для забезпечення принципів правової визначеності й передбачуваності в механізмі реалізації права на таке відшкодування (компенсацію).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відповідальності держави Україна за шкоду, завдану майну громадян унаслідок воєнних дій, як самостійне питання, а також як складова механізму реалізації права на відшкодування (компенсацію) такої шкоди загалом не є предметом наукових досліджень, оскільки за нормами міжнародного гуманітарного права таку відповідальність має нести держава-агресор. У наукових публікаціях, присвячених окремим питанням відшкодування шкоди, завданої внаслідок воєнних дій на території України (О. Сафончик, С. Шрамко, О. Полішко, О. Бондар, Ю. Моїсєєв, Ю. Уралова та ін.), увага зосереджена переважно на відповідальності держави-агресора і можливих міжнародних компенсаційних механізмах. Хоча при цьому звертається увага на окремі судові рішення Верховного Суду у справах, у яких позови пред'являлись саме до держави Україна. Водночас системний аналіз такої судової практики за видами підстав пред'явлених позовів не здійснювався, межі цивільно-правової відповідальності держави Україна в таких випадках не визначалися, що й вказує на актуальність зазначеного питання та необхідність його дослідження.

Мета статті. Тому метою нашої статті є визначення меж відповідальності держави Україна за шкоду, завдану майну громадян внаслідок воєнних дій на території України в механізмі реалізації права на таке відшкодування (компенсацію). Для цього необхідно здійснити науково-практичний аналіз судової практики Верховного Суду в цивільних справах, предметом позову в яких виступали вимоги про відшкодування шкоди, пред'явлені саме до держави Україна, систематизувати підстави, на яких ґрунтуються такі позовні вимоги, а також встановити межі відповідальності держави Україна в таких випадках в аспекті забезпечення реалізації права потерпілої особи на відшкодування шкоди.

Основні результати дослідження. Найбільш поширеними на практиці випадками є пред'явлення позовів до держави Україна про відшкодування шкоди, завданої знищенням або пошкодженням майна саме внаслідок «терористичного акту» або «надзвичайної ситуації». Так, в одній зі справ позов було пред'явлено власником майна до держави Україна про відшкодування заподіяної терористичним актом шкоди за пошкоджене торговельне приміщення в м. Маріуполь на підставі Закону України «Про боротьбу з тероризмом». Велика Палата Верховного Суду зауважила, що право на відшкодування відповідно до закону шкоди, заподіяної громадянам терористичним актом, з огляду на відсутність відповідного закону не породжує легітимного очікування на отримання від держави України такого відшкодування за пошкоджений у період проведення антитерористичної операції об'єкт нежитлової нерухомості незалежно від того, на якій території –

підконтрольний чи непідконтрольний Україні – мав місце вказаний акт. Водночас Велика Палата наголосила, що відсутність у законодавстві України відповідних приписів щодо відшкодування власникові шкоди, заподіяної його об'єкту нежитлової нерухомості терористичним актом, не перешкоджає особі, яка вважає, що стосовно її права власності на таке майно певний позитивний обов'язок не був виконаний, вимагати від держави компенсації за це невиконання на підставі статті 1 Першого протоколу до Конвенції [6]. В іншій справі позивачі – власники зруйнованого внаслідок артилерійських атак на лінії бойового зіткнення біля аеропорту м. Донецька приватного будинку також вважали, що обов'язок відшкодувати завдану їм майнову шкоду має покладатись на державу Україна. Верховний Суд зауважив, що в системі права України немає правових норм прямої дії, які б закріплювали механізм відшкодування шкоди, заподіяної терористичним актом (у ході проведення антитерористичної операції у зв'язку з російським вторгненням). Норми ст. 19 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у такого роду правових ситуаціях не можуть бути застосовані у зв'язку з відсутністю згаданого в тексті цієї статті спеціального закону. Відповідно до ст. 85 Кодексу цивільного захисту України відшкодування матеріальних збитків постраждалим унаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом. Своєю чергою ст. 86 цього Кодексу має вузьку сферу застосування й спрямована на забезпечення житлом унаслідок надзвичайних ситуацій, тобто регламентує лише окремі аспекти відносин щодо забезпечення житлом постраждалих унаслідок надзвичайних ситуацій. Отже, дія норм цього Кодексу поширюється винятково на прямо зазначені в ньому суспільні відносини щодо захисту від надзвичайних ситуацій, спричинених терористичними актами. Водночас Верховний Суд вважає, що виникнення у позивачів права на компенсацію у зв'язку з порушенням Україною позитивних зобов'язань з виконання Конвенції пов'язується з фактом знищення або пошкодження майна, належного їм. Особа, яка не довела пошкодження або знищення власного майна в результаті невиконання державою своєї превентивної функції, не вправі розраховувати на застосування стосовно неї дієвого та ефективного механізму [7]. Як зауважила суддя Верховного Суду О. Ступак, вищенаведена правова позиція Великої Палати неодноразово застосовувалась Верховним Судом, у результаті чого з наведеної підстави власникам було присуджено різні компенсації (середній розмір компенсації становить 100 тис. грн). Поряд з тим з 2020 року механізм такого відшкодування вже є, він реально працює, хоча є певні недоліки, зокрема, порядок не враховує питання відшкодування вартості земельної ділянки [8]. Надалі Верховний Суд продовжив підтримувати зазначену позицію, вказуючи: якщо позивач вважає, що руйнування його майна відбулось унаслідок діяння Російської Федерації, то за це не може бути відповідальною Україна. Україна в особі Мінсоцполітики взяла на себе позитивний матеріальний обов'язок визначити правила, спрямовані на відновлення прав потерпілих унаслідок, зокрема, загибелі цивільних осіб через збройну агресію Російської Федерації. Його невиконання чи неналежне виконання може бути окремою підставою для позову про відшкодування Україною шкоди, завданої затримкою виконання цього обов'язку. Розмір такого відшкодування залежить від складності проблеми, яку має вирішити держава, умов (воєнних, соціально-економічних, політичних), у яких цю проблему потрібно вирішити, тривалості невиконання чи неналежного виконання відповідного обов'язку, важливості вирішення відповідної проблеми для конкретної особи тощо. Проте таке відшкодування не може бути пов'язаним і співмірним із розміром тієї шкоди, яка завдана руйнуванням майна внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України [9]. При цьому, як було підкреслено в іншому рішенні Верховного Суду, взятий на себе обов'язок створити спеціальний механізм для визначення всіх збитків, які завдала держава-агресор, держава Україна підтвердила у постанові Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». Визначення шкоди та обсягу соціальних виплат, які забезпечуються відповідно до законодавства, у грошовій формі здійснюється згідно з методикою, затвердженою наказом Мінсоцполітики, за погодженням Мінреінтеграції. Відповідальним за визначення шкоди та збитків за наведеним напрямом є Мінсоцполітики [10]. В іншій справі Верховний Суд додатково зауважив, що 22 травня 2023 року набув чинності Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів,

диверсій, спричинених збройною агресією РФ проти України», який визначає перелік отримувачів компенсації за знищене та пошкоджене житло, види, механізм оцінки втрат і порядок ухвалення рішення про надання коштів. Таким чином, держава Україна в особі Кабінету Міністрів України реалізувала свій позитивний матеріальний обов'язок щодо визначення правил, спрямованих на відновлення прав потерпілих унаслідок, зокрема, загибелі цивільних осіб, пошкодження майна через збройну агресію РФ [11]. Водночас у цій справі позивач також скаржився на неефективність і тривалість розслідування кримінального провадження. У постанові від 03 вересня 2019 року у справі № 916/1423/17 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що відповідно до статті 1 Першого протоколу до Конвенції позивач може претендувати на компенсацію за шкоду, спричинену надмірною тривалістю кримінального провадження, якщо доведе факт надмірної тривалості досудового розслідування і те, що тим самим йому було завдано майнової чи моральної шкоди, та обґрунтує її розмір [11]. Мали місце й позовні вимоги до держави Україна в контексті невиконання позитивного обов'язку за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції в аспекті скарги на запровадження державою різних механізмів із різними розмірами компенсації залежно від часу (календарної дати) завдання шкоди. Однак, як роз'яснив Верховний Суд, розробка інших механізмів щодо компенсації за пошкодження та знищення об'єктів нерухомого майна після 24 лютого 2022 року не свідчить про дискримінацію громадян України [12].

Менш поширеними є випадки пред'явлення до держави Україна позовів про відшкодування шкоди, завданої пошкодженням майна у зв'язку із його використанням військовослужбовцями ЗСУ у військових цілях без застосування процедури його примусового відчуження (реквізиції). Так, в одній зі справ позовні вимоги до держави Україна пред'явила власниця будинку в Донецькій області, в якому військовослужбовці ЗСУ облаштували опорний пункт; але при цьому внутрішньому та зовнішньому оздобленню будинку та підвір'ю було завдано збитків. Проте військовим командуванням рішення про примусову мобілізацію її будинку не приймалось, компенсація не надавалась. У зв'язку з чим власниця вимагала через суд виплату компенсації за мобілізоване (примусово відчужене) майно (її будинок, майно та земельну ділянку) та стягнення відшкодування матеріальної шкоди. Велика Палата Верховного Суду зауважила, що в Україні діє законодавство, яке передбачає компенсацію громадянам за примусово відчужене (мобілізоване) у них майно. Отримати її можливо за умов та у порядку, визначених нормативними актами (зокрема постановою Кабінету Міністрів України від 31 жовтня 2012 року № 998 затверджено відповідний Порядок). У цій справі органи військового командування не приймали рішення про мобілізацію (примусове відчуження) майна позивачки в порядку Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», тому в неї не виникло право на отримання від держави компенсації його вартості. Додатково Велика Палата вказала, що відповідно до Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації державі Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію [13].

Також у судовій практиці траплялись випадки, пов'язані із намаганням отримати від держави Україна відшкодування майнової та моральної шкоди у зв'язку з тривалою бездіяльністю Міністерства юстиції України під час виконання судового рішення про стягнення з Російської Федерації відшкодування моральної шкоди, а також неініціюванням змін до законодавства щодо виконання таких рішень на території України. При розгляді такої справи Верховний Суд зауважив, що відсутність спеціального законодавчого механізму виконання рішень у справах за участю держави-агресора не породжує законних очікувань на відшкодування шкоди від держави Україна та не перешкоджає особам, постраждалим від збройної агресії Російської Федерації, звернутися до міжнародного Реєстру збитків для України. Особа не може перекладати відповідальність за шкоду, заподіяну агресією, з країни-агресора на Україну за відсутності фактичних і правових підстав. При цьому Верховний Суд застосував усталений у доктрині цивільного права та національній судовій практиці підхід, за якого для покладення відповідальності на державу за дії (бездіяльність) посадових осіб органів державної влади (йдеться також про органи місцевого самоврядування, про що не зазначається з огляду на обставини цієї справи) у виді відшкодування шкоди має бути

встановлено наявність одночасно трьох умов: неправомірність (протиправність) дії посадових або службових осіб державного органу; шкода; причинно-наслідковий зв'язок між неправомірними діями і заподіяною шкодою. Тягар доведення наявності цих умов покладається на позивача, який звертається з позовом про відшкодування шкоди на підставі статей 1173, 1174 ЦК України. Водночас факт невиконання судового рішення, яким на користь позивача присуджено певну суму стягнення з держави-агресора за агресію проти України, не доводить факту заподіяння позивачу майнової шкоди. Верховний Суд, врахувавши рішення ЄСПЛ у справі Україна та Нідерланди проти Росії від 9 липня 2025 року, зазначив, що відсутність національних механізмів виконання на території України судових рішень, постановлених національними судами проти країни-агресора, не перешкоджає особам, постраждалим від збройної агресії Російської Федерації, звернутися до міжнародного Реєстру збитків для України [14].

Висновки. Проведений нами науково-практичний аналіз судової практики уможливив установити, що всі наведені вище різні випадки (обставини, на яких ґрунтуються позовні вимоги власників знищеного або пошкодженого майна проти держави Україна) об'єднує єдиний підхід Верховного Суду при вирішенні таких позовних вимог, узагальнені правові позиції якого зводяться до того, що держава Україна реалізувала свій позитивний матеріальний (компенсаційний) обов'язок щодо захисту права власності шляхом визначення правил, спрямованих на відновлення прав потерпілих унаслідок, зокрема, загибелі цивільних осіб і пошкодження майна через збройну агресію РФ. Тому держава Україна не несе цивільно-правову відповідальність за майнову шкоду, завдану власникам пошкодженого або знищеного майна на території України внаслідок воєнних дій. Саме така загальна позиція була висловлена Верховним Судом у 2025 році [11].

Проаналізовані нами правові позиції Верховного Суду дають підстави для висновку, що цивільно-правова відповідальність держави Україна за шкоду у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням на її території майна громадян унаслідок воєнних дій виключається, тому що законодавством України та нормами міжнародного гуманітарного права покладено відповідальність за таку шкоду на РФ. Водночас законодавством України встановлено позасудовий порядок визначення розміру збитків і їх компенсації потерпілим особам в обмеженому розмірі, взятому на себе державою Україна. Поряд з тим, на нашу думку, не виключається судова юрисдикція з метою вирішення спорів між громадянином (власником) і державою у випадках заперечення державою підстав для виплати такої компенсації, а також оспорування її розміру (про що, до речі, прямо було зазначено у вищевказаному рішенні Верховного Суду), оскільки в цьому випадку судовий порядок використовуватиметься не як механізм реалізації права потерпілої особи на отримання такого відшкодування (компенсації), а як засіб контролю за виконанням державою взятого на себе обов'язку як гарантії компенсації потерпілому за порушене право власності.

Список використаних джерел

1. Сафончик О. Окремі аспекти відшкодування майнової та немайнової (моральної) шкоди в умовах воєнного стану. *Юридичний вісник*. 2023. № 2. С. 24–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.3> (дата звернення: 10.02.2026).
2. Шрамко С. С. Правові механізми відшкодування шкоди жертвам воєнного конфлікту в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2024. Вип. 84, ч. 4. С. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.51> (дата звернення: 10.02.2026).
3. Полішко О. Д., Бондар О. С. Щодо цивільно-правового аспекту відповідальності держави терориста за шкоду, завдану населенню України внаслідок війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 212–216. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/50> (дата звернення: 10.02.2026).
4. Яковлева С. Відшкодування шкоди, заподіяної війною: можливості українського правосуддя. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. 05 грудня 2023. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1556344/> (дата звернення: 10.02.2026).
5. Моїсєєв Ю. О., Уралова Ю. П. Деякі питання застосування порядку відшкодування майнової шкоди в умовах воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 170–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/37> (дата звернення: 10.02.2026).
6. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 04.09.2019, судова справа № 265/6582/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215> (дата звернення: 10.02.2026).

7. Постанова Верховного Суду від 22.07.2020, судова справа № 757/40388/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591348> (дата звернення: 10.02.2026).
8. Судді Верховного Суду розповіли про відшкодування шкоди, завданої країною-агресором. *Офіційний вебсайт Верховного Суду*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1314040/> (дата звернення: 10.02.2026).
9. Постанова Верховного Суду від 18.09.2024, судова справа № 172/22/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121925074> (дата звернення: 10.02.2026).
10. Постанова Верховного Суду від 02.02.2024, судова справа № 242/2367/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116731841> (дата звернення: 10.02.2026).
11. Постанова Верховного Суду від 05.03.2025, судова справа № 757/13711/22-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125673562> (дата звернення: 10.02.2026).
12. Постанова Верховного Суду від 20.09.2024, судова справа № 172/631/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929050> (дата звернення: 10.02.2026).
13. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.09.2023, судова справа № 757/64569/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114203267> (дата звернення: 10.02.2026).
14. Невиконання судового рішення про стягнення шкоди з держави-агресора не створює підстав для відшкодування такої шкоди державою Україна – КЦС ВС. 28 січня 2026. *Портал сучасного права. Supreme Observer*. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/1901/nevykonannia-sudovoho-rishennia-pro-stiahnennia-shkody-z-derzhavyahresora-ne-stvoriuie-pidstav-dlia-vidshkoduvannia-takoi-shkody-derzhavoiu-ukraina-%E2%80%93-ktss-vs> (дата звернення: 10.02.2026).

References

1. Safonchuk O. Okremi aspekty vidshkoduvannia mainovoi ta nemainovoi (moralnoi) shkody v umovakh voiennoho stanu. *Yurydychnyi visnyk*. 2023. № 2. S. 24–30. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v2.2023.3> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
2. Shramko S. S. Pravovi mekhanizmy vidshkoduvannia shkody zhertvam voiennoho konfliktu v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Seriya Pravo. 2024. Vyp. 84, ch. 4. S. 371–376. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.4.51> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
3. Polishko O. D., Bondar O. S. Shchodo tsyvilno-pravovoho aspektu vidpovidalnosti derzhavy terorysta za shkodу, zavdanu naselenniu ukrainy vnaslidok viiny. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 4. S. 212–216. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/50> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
4. Yakovlieva S. Vidshkoduvannia shkody, zapodiianoї viinoїu: mozhlyvosti ukrainskoho pravosudiva. *Ofitsiyni vebсайт Verkhovnoho Sudu*, 05 hrudnia 2023, 16:35. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1556344/> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
5. Moisieiev Yu. O., Uralova Yu. P. Deiaki pytannia zastosuvannia poriadku vidshkoduvannia mainovoi shkody v umovakh voiennoho stanu v Ukraini. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 8. S. 170–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/37> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
6. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 04.09.2019, sudova sprava № 265/6582/16-ts. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86310215> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
7. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 22.07.2020, sudova sprava № 757/40388/17-ts. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90591348> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
8. Sudy Verkhovnoho Sudu rozpovily pro vidshkoduvannia shkody, zavdanoi krainoiu-ahresorom. *Ofitsiyni vebсайт Verkhovnoho Sudu*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1314040/> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
9. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 18.09.2024, sudova sprava № 172/22/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121925074> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
10. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 02.02.2024, sudova sprava № 242/2367/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116731841> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
11. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 05.03.2025, sudova sprava № 757/13711/22-ts. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125673562> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
12. Postanova Verkhovnoho Sudu vid 20.09.2024, sudova sprava № 172/631/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121929050> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
13. Postanova Velykoi Palaty Verkhovnoho Sudu vid 13.09.2023, sudova sprava № 757/64569/16-ts. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114203267> (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).
14. Nevykonannia sudovoho rishennia pro stiahnennia shkody z derzhavy-ahresora ne stvoriuie pidstav dlia vidshkoduvannia takoi shkody Derzhavoiu Ukraina – KTSS VS. 28 Sichnia 2026. *Portal suchasnoho prava. Supreme Observer*. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/1901/nevykonannia-sudovoho-rishennia-pro>

stiahnennia-shkody-z-derzhavyahresora-ne-stvoriuie-pidstav-dlia-vidshkoduвання-takoi-shkody-derzhavoiu-ukraina-%E2%80%93-ktss-vs (data zvernennia: 10.02.2026) (in Ukr.).

Короєд С. О. Відповідальність держави Україна за шкоду, завдану майну громадян унаслідок воєнних дій, у механізмі реалізації права на таке відшкодування (компенсацію)

У статті визначаються межі відповідальності держави Україна за шкоду, завдану майну громадян унаслідок воєнних дій, у механізмі реалізації права на таке відшкодування (компенсацію). Дається науково-практичний аналіз судової практики Верховного Суду в цивільних справах, предметом позову в яких виступали вимоги про відшкодування такої шкоди, пред'явлені саме до держави Україна, та здійснюється систематизація підстав, на яких ґрунтуються такі позовні вимоги. Встановлено, що пред'явлення таких позовів було зумовлено, в одних випадках, використанням майна військовослужбовцями ЗСУ у військових цілях, у результаті чого майно зазнавало пошкоджень, у інших випадках пошкодженням майна внаслідок «терористичного акту» або «надзвичайної ситуації», в інших випадках неможливістю виконання судового рішення, яким на користь потерпілої особи присуджено суму стягнення з держави-агресора за агресію проти України. Зроблено висновок, що цивільно-правова відповідальність держави Україна за шкоду у зв'язку зі знищенням чи пошкодженням на її території майна громадян унаслідок воєнних дій виключається, тому що законодавством України та нормами міжнародного гуманітарного права покладено відповідальність за таку шкоду на державу-агресора. Водночас законодавством встановлено позасудовий порядок визначення розміру збитків і їх компенсації власникам в обмеженому розмірі, узятому на себе державою Україна. Звертається увага, що при цьому не виключається судова юрисдикція з метою вирішення спорів між власником і державою у випадках заперечення державою підстав для виплати такої компенсації, а також оспорування її розміру.

Ключові слова: відповідальність, шкода, майно, пошкодження, воєнні дії, власник, потерпілий, держава Україна, відшкодування, компенсація, держава-агресор.

Koroied S. O. Responsibility of the state of Ukraine for damage caused to the property of citizens as a result of military actions in the mechanism of exercising the right to such restitution (compensation)

The article defines the limits of the liability of the state of Ukraine for damage caused to the property of citizens as a result of military actions, in the mechanism of exercising the right to such restitution (compensation). A scientific and practical analysis of the judicial practice of the Supreme Court in civil cases, the subject of which were claims for compensation for such damage, brought specifically against the state of Ukraine, is given, and the grounds on which such claims are based were systematized. It is established that the filing of such claims was due, in some cases, to the use of property by servicemen of the Armed Forces of Ukraine for military purposes, as a result of which the property was damaged, in other cases to damage to property was a result of a “terrorist act” or “emergency situation”, in other cases it was the impossibility of executing a court judgment, which awarded the amount of recovery from the aggressor state for aggression against Ukraine in favor of the victim. Such cases from judicial practice indicate the relevance of the issue of the liability (its limits) of the state of Ukraine in the mechanism of exercising the right to restitution (compensation) for such damage, which has not only theoretical significance for substantiating the presence or absence of grounds for such liability, but also practical, related to the introduction of effective mechanisms for the implementation of compensation payments by the state as a guarantee of the restoration of the violated rights of owners by the destruction or damage to their property as a result of military actions on the territory of Ukraine, which is necessary to ensure the principles of legal certainty and predictability in the mechanism of exercising the right to such restitution (compensation). The conducted scientific and practical analysis of judicial practice made it possible to establish that the above cases are united by a single approach, according to which the state of Ukraine implemented its positive material (compensatory) obligation to protect the right of property by determining rules aimed at restoring the rights of victims as a result of, in particular, the death of civilians and damage to property due to the armed aggression of the Russian Federation. It is concluded that the civil liability of the state of Ukraine for damage in connection with the destruction or damage to the property of citizens on its territory as a result of military actions is excluded, since the legislation of Ukraine and the norms of international humanitarian law impose responsibility for such damage on the aggressor state. At the same time, the legislation establishes an extrajudicial procedure for determining the amount of damage and their compensation to the owners in a limited amount assumed by the state of Ukraine. It is noted that this does not exclude judicial jurisdiction for the purpose of resolving disputes between the owner and the state in cases where the state denies the grounds for paying such compensation, as well as contesting its amount. Since in this case the judicial procedure

will be used not as a mechanism for realizing the right of the victim to receive such restitution (compensation), but as a means of monitoring the fulfillment by the state of the obligation assumed as a guarantee of compensation to the victim for the violated right of ownership.

Keywords: liability, harm, property, damage, military actions, owner, victim, state of Ukraine, restitution, compensation, aggressor.

DOI: 10.33663/2524-017X-2026-17-200-207

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.02.2026

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 09.04.2026

Дата публікації: 30.04.2026